

Бондаренко Євгеній Вікторович,
ад'юнкт кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ

АСПЕКТИ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Із року в рік вітчизняна правова система доводить власну неспроможність правового регулювання суспільних відносин. І ніщо так не привертає увагу громадян, як органи кримінальної юстиції, яким відводиться одне з ключових місць в ієрархічній структурі державного апарату. Потреба реформування цих органів не є новою. Ставши на шлях правових перетворень, підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, наша держава зобов'язалася виконувати вимоги, однією з яких є реформування систем органів кримінальної юстиції. Сучасний механізм будь-якої держави не можна уявити без організованих за тією чи іншою моделлю, наділених більш або менш широкою компетенцією органів прокуратури. З переходом України до системи демократичних стандартів побудови основ правової держави та громадянського суспільства функції прокуратури повинні трансформуватися. Тому саме досвід інших країн у поліпшенні вдосконалення вітчизняної системи прокуратури повинен стати в нагоді [1, с. 290].

Стаття 121 Конституції України встановлює єдину систему прокуратури, на яку покладається таке: підтримання державного обвинувачення в суді, представництво інтересів громадян або держави в суді у випадках, визначених законом, нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням прав і свобод громадян [2, с. 153].

Сьогодні, зважаючи на місце прокуратури в системі державних органів, у юридичній літературі можна зустріти таку класифікацію:

– прокуратура перебуває в складі міністерства юстиції (Бельгія, Німеччина, Данія, Ізраїль, Нідерланди, Польща, Румунія, Сирія, США, Франція, Естонія, Японія та ін);

– прокуратура входить до складу судової влади, включена до складу суддівського корпусу (магістратури) і знаходиться при судах, (Азербайджан, Болгарія, Грузія, Іспанія, Італія, Індонезія, Колумбія, Латвія);

– прокуратура взагалі відсутня (Великобританія, Індія);

– прокуратура виділена в самостійну систему й підзвітна Парламенту або Президенту або обом цим органам (Єгипет, КНР, КНДР, країни СНД) [2].

В Україні прокуратура отримала повноваження, які повинні забезпечити всі форми захисту прав і свобод громадян. Потрібно зазначити, що у США, ФРН, Великобританії, Японії функціонують органи прокуратури як державний правозахисний механізм. Ураховуючи зростаючу роль суду в разі захисту прав і свобод громадян, не варто прогнозувати звуження меж прокурорської діяльності. Прокурор першим приймає процесуальне рішення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а суд складає ухвалу після отримання подання слідчого, яке погоджено з прокурором [3, с. 153–154].

В даний час в зарубіжних країнах немає єдиного підходу до місця в державному механізмі, формі організації і функціям прокуратури та аналогічних їй органів. Одночасно необхідно помітити, що в світі не існує стандартів ООН або загальноєвропейських стандартів у галузі організації, структури і функцій прокуратури.

У свою чергу, в Болгарії, Грузії, Іспанії, Латвії та ряді інших країн прокуратура віднесена до судової влади. Зокрема, в Іспанії прокуратура сприяє юстиції в захисті законності, прав громадян та охоронюваного законом публічного інтересу в силу своєї функції або за клопотаннями зацікавлених осіб, а також стежить за дотриманням незалежності трибуналів і домагається перед ними задоволення публічного інтересу.

У ряді соціалістичних країн (В'єтнам, КНДР, КНР, Куба) і постсоціалістичних державах, як і в Росії, прокуратура не належить ні до однієї з гілок влади, виділена в окрему систему і підзвітна парламенту або главі держави.

Маються на інших країнах відмінності і по функціях, закріплених за прокуратурами й аналогічними з нею органами,

основними з яких є кримінальне переслідування і нагляд за виконанням законів. Перелік функцій прокуратури в значній мірі залежить від соціальних і правових умов розвитку суспільства і держави, а також обраних в них пріоритетів подальшого соціального та правового розвитку тієї чи іншої країни. Практично універсальними для всіх прокуратур і аналогічних їм органів є тільки функції порушення кримінального переслідування і підтримання обвинувачення в суді.

У США і більшості країн романо-германської системи права (Бельгія, Німеччина, Греція, Італія та ін.) Прокуратура являє собою орган, функції якого зазвичай укладаються в кримінальному переслідуванні осіб, які вчинили злочинні діяння, у підтримці публічного обвинувачення в суді, часто також у нагляді за законністю попереднього розслідування злочинів і утримання осіб у місцях позбавлення волі [4].

У соціалістичних і постсоціалістичних державах прокуратура виступає як багатофункціональний орган, що здійснює поряд із загальним наглядом за законністю та іншими наглядовими напрямками також кримінальне переслідування, процесуальне керівництво слідством, підтримання обвинувачення в суді.

У ряді країн (Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Болгарія) широко поширена така функція прокуратури, як безпосереднє ведення попереднього слідства, поряд з іншими правоохоронними органами.

Не менш поширеною функцією прокуратури є нагляд за законністю попереднього слідства і дізнання (Вірменія, Білорусь, Болгарія, Угорщина, Італія і т.д.). Нерідко на прокуратуру покладається нагляд за ОРД (Азербайджан, Грузія, Казахстан, Киргизія, Туркменістан) [4].

Законодавство деяких держав особливо виділяє таку функцію прокуратури, як здійснення процесуального керівництва попереднім слідством (Азербайджан, Вірменія, Грузія, Чехія). Фактично цю ж функцію виконує у Франції прокурор по відношенню до слідчого судді.

Практично скрізь, де є прокуратури або аналогічні їм органи, їх посадові особи беруть участь в цивільному та деяких інших видах некримінальних судочинства на захист державних, громадських або особистих інтересів. Зокрема, можливість участі прокурорів у цивільному судочинстві прямо закріплена в

конституціях і (або) законах Азербайджану, Вірменії, Болгарії, Бразилії, Угорщини, Німеччини, США, Франції, Японії.

Функція прокурорського нагляду за законністю судових рішень (у широкому сенсі) полягає, як правило, у можливості їх опротестування у вищестоящому суді і є прямим продовженням процесуальних повноважень прокурора у всіх видах судочинства, а тому вона закріплюється в конституціях і (або) законах багатьох держав, зокрема Азербайджану, Вірменії, Білорусі, Казахстану, Киргизії, Латвії, Молдови, Узбекистану.

Нагляд за застосуванням покарань та інших форм примусу також почасти пов'язаний з основною функцією кримінального переслідування, а почасти – з наглядовими та правозахисними функціями прокуратури. Ця функція передбачена конституціями і законами Вірменії, Білорусі, Угорщини, Грузії, Казахстану, Киргизії, Латвії та ряду інших держав.

Інші функції носять допоміжний характер і зустрічаються досить рідко. Так, консультування уряду з правових питань, що є однією з найголовніших функцій генеральних атторнеєв в країнах англійського загального права, прокурорами в інших країнах майже не здійснюється. Виняток становлять деякі країни Латинської Америки (Мексика, Панама), що випробували в даному випадку вплив правової системи США. Координація діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю в якості функції прокуратури, як і в Росії, передбачена законами про прокуратуру Грузії та Узбекистану [4].

Підсумовуючи вище викладене та порівнявши систему функціонування прокуратури в різних країнах світу, зауважимо, що українська модель майбутньої оновленої прокуратури не повинна бути схожою на жодну із систем, оскільки підпорядкованість та залежність, яка існує в інших, у вітчизняній системі не зможе виправдати потреби часу, хоча б тому, що на її формування впливає ментальність нації, особливості розвитку правої системи в історичному розрізі.

Список використаних джерел

1. Скрипнюк А.В. Світовий досвід функціонування органів прокуратури: порівняльно-правовий аналіз / А.В. Скрипнюк // Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія: «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 4. – № 2. – С. 290-294.

2. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : [учебник] : в 4 т. / ред. Б. А. Страшун. – М. : Изд-во БЕК, 1995. – Т. 1–2. – С. 647; Российский прокурорский надзор. – М., 2001. – С. 136–170.

3. Остафійчук Г. Прокурорський нагляд і контроль у досудовому розслідуванні / Г. Остафійчук // Юридичний вісник. – 2015. – № 1. – с. 153–157.

4. Прокурорский надзор [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://stud.com.ua/30369/pravo/prokurorskiy_naglyad.